

AZƏRBAYCAN TİBB UNIVERSİTETİ

“ENDOKRİNOLOGİYA”

fənni üzrə fəlsəfə doktoru imtahanının

PROQRAMI

hazırlıq istiqaməti: **“TİBB ELMLƏRİ”**

proqramın istiqaməti: **3216.01 “ENDOKRİNOLOGİYA”**

B A K I - 2022

Endokrinologiya fənni üzrə fəlsəfə doktoru imtahanının proqramı
tibb elmləri doktoru, professor R.M.Məmmədhəsənovun ümumi elmi
rəhbərliyi ilə aşağıdakı müəlliflər tərəfindən hazırlanmışdır

Azərbaycan Tibb Universitetinin
“Daxili xəstəliklər II” kafedrasının müdiri,
ə.e.x., tibb elmləri doktoru, professor

Məmmədhəsənov Rafiq Musa oğlu

Azərbaycan Tibb Universitetinin
“Daxili xəstəliklər II” kafedrasının
dosenti, tibb elmləri doktoru

Səfərova Sain Səttar qızı

Azərbaycan Tibb Universitetinin
“Daxili xəstəliklər II” kafedrasının
dosenti, tibb üzrə fəlsəfə doktoru

Məşədiyeva-Bayramova Səbinə Ənvər qızı

MƏZMUNU

Ümumi qaydalar:

Bölmə I. Elmi ixtisas üzrə fəlsəfə doktoru imtahanının hədəfləri və məqsədləri

Bölmə II. Fəlsəfə doktoru imtahanının verilməsi prosesində yoxlanan bacarıqlar

Bölmə III. Fəlsəfə doktoru imtahanı proqramının məzmunu

Fəsil 1. Endokrinologiyaya giriş

Fəsil 2. Diabetologiya

Fəsil 3. Tireoidologiya

Fəsil 4. Hipotalamus-hipofiz sistemi

Fəsil 5. Adrenal sistem

Fəsil 6. Paratiroid vəzilər və kalsium-fosfor mübadiləsinin pozulması

Fəsil 7. Cinsi vəzilərin xəstəlikləri

Fəsil 8. Piylənmə

Fəsil 9. Epifiz

Fəsil 10. Poliendokrinopatiyalar

Bölmə IV. Tədris-metodik və informasiya təminatı

Bölmə V. Qiymətləndirmə meyarları

Bölmə VI. Fəlsəfə doktoru imtahanına hazırlaşmaq üçün nümunəvi sualların siyahısı

ÜMUMİ QAYDALAR

Doktorantura ali təhsil bazasında elmi və elmi-pedaqoji kadr hazırlığını, ixtisas və elmi dərəcələrin yüksəldilməsini təmin edir. Doktorantura təhsili ali təhsilin ən yüksək pilləsi olaraq ali təhsil müəssisələrində və elmi təşkilatlarda yaradılan doktoranturalar vasitəsilə həyata keçirilir.

Endokrinologiya fənni “Endokrinologiya” ixtisası, 3216.01 – “Endokrinologiya” istiqaməti proqramı üzrə doktoranturada elmi-pedaqoji kadrlar hazırlığının variativ hissəsinə aid fundamental fəndir.

“Endokrinologiya” fənninin öyrənilməsi bakalavr və rezidentura hazırlığı üzrə əsas təhsil proqramının mənimsənilməsi prosesində doktorantların yiyələndiyi biliklərin məcmusuna əsaslanır. Proqramın əsasını aşağıdakı fəsillərin əsas müddəaları təşkil edir: “Endokrinologiyaya giriş”, “Diabetologiya”, “Tireoidologiya”, “Hipotalamus-hipofiz sistemi”, “Adrenal sistem”, “Paratiroid vəzilər və kalsium-fosfor mübadiləsinin pozulması”, “Cinsi vəzilərin xəstəlikləri”, “Piylənmə və metabolik sindrom”, “Epifiz”, “Poliendokrinopatiyalar”.

“Endokrinologiya” fənni üzrə fəlsəfə doktoru imtahanına daxil edilmiş sualların mənimsənilməsinin nəticələri doktorantların elmi-tədqiqat və peşəkar fəaliyyətləri üçün həlledici əhəmiyyətə malikdir.

“Endokrinologiya” fənni üzrə fəlsəfə doktoru imtahanı tədris planında və təqvim tədris qrafikində müəyyən edilmiş müddətlərdə keçirilir.

“Endokrinologiya” fənni üzrə fəlsəfə doktoru imtahanı proqramında fəlsəfə doktoru imtahanının hədəfləri və məqsədləri, ona olan tələblər müəyyən edilmiş, fəlsəfə doktoru imtahanının məzmunu və qiymətləndirmə meyarları təsvir edilmişdir.

“Endokrinologiya” fənni fundamental elmi bazaya malik olan, elmi yaradıcılığın metodologiyası və müasir informasiya texnologiyaları barədə məlumatlı, müstəqil elmi-tədqiqat və elmi-pedaqoji fəaliyyətlə məşğul olmağı bacaran və buna hazır olan şəxsiyyətin formalaşmasına imkan yaradır.

I BÖLMƏ. ELMİ İXTİSAS ÜZRƏ FƏLSƏFƏ DOKTORU İMTAHANININ HƏDƏFLƏRİ VƏ MƏQSƏDLƏRİ

3216.01 - “Endokrinologiya” ixtisası üzrə doktoranturada təhsil alanların hazırlığının hədəfi tibb sahəsində ali ixtisaslı kadrlar hazırlanmasından, bu sahənin elmi və elmi-pedaqoji kadrlarla, həmçinin tədqiqatın müasir elmi metodlarına yiyələnmiş, yüksək ixtisaslı mütəxəssislərlə təmin etməkdən, doktorantın elmi ixtisas fənlərinin öyrənilməsinin yekunlarına əsasən onun bacarıqlarının səviyyəsini aşkar etmək və qiymətləndirməkdən ibarətdir.

Tədqiqatın məzmunu – endokrin sistemin fəaliyyətinin nəzəri əsaslarının tədqiqi, eksperimental modelləşdirmə şəraitində və klinik müşahidələr əsasında patoloji proseslərin, endokrin xəstəliklərin, patoloji vəziyyətlərin yaranma səbəbləri və şəraiti, inkişaf mexanizmləri və nəticələrinin müəyyənləşdirilməsi, habelə adekvat müalicə üsullarının işlənilib hazırlanması.

Tədqiqatın obyekti – daxili sekresiya vəziləri, onların ifraz etdikləri hormonlar. Orqanizmin normal və müxtəlif funksional vəziyyətlərində yaranan proseslərin, endokrin xəstəliklərin əmələ gəlmə səbəblərinin və şəraitinin, inkişaf mexanizmlərinin eksperimental və klinik şəraitdə aparılan tədqiqatlar əsasında aydınlaşdırılması klinik təbabətin inkişafına, yeni müalicə və profilaktika metodlarının işlənilib hazırlanmasına zəmin yaradır.

Elmi ixtisas üzrə fəlsəfə doktoru imtahanının hədəfi təhsil alanlar tərəfindən əsas ali təhsil proqramının –3216.01 - “Endokrinologiya” istiqaməti üzrə doktoranturada elmi-pedaqoji kadrlar hazırlanması proqramının mənimsənilməsinin nəticələrinin Dövlət Ali Təhsil Standartlarının müvafiq tələblərinə nə dərəcədə uyğun olduğunu təyin etməkdir.

Elmi ixtisas üzrə fəlsəfə doktoru imtahanının məqsədləri:

– elmi ixtisas üzrə fəlsəfə doktoru imtahanına hazırlıq və fəlsəfə doktoru imtahanının verilməsi prosesində 3216.01 - “Endokrinologiya” hazırlıq istiqaməti üzrə Dövlət Ali Təhsil Standartlarının tələbləri (ali ixtisaslı kadrların hazırlıq səviyyəsi) və təhsil alanların ali təhsil proqramının – doktoranturada elmi-pedaqoji kadrların hazırlanması proqramının mənimsənilməsi prosesində əldə etdikləri

faktiki bilik, bacarıq və vərdişlər arasında uyğunluğu təyin etmək;

– doktorantın **endokrin sisteminin fəaliyyətinə aid olan patoloji proseslərin və xəstəliklərin inkişaf mexanizminin, gedişinin və nəticəsinin ümumi qanunauyğunluqları, ayrı-ayrı endokrin xəstəliklərin terapiya və profilaktikası prinsipləri** haqqında elmi bilikləri nə dərəcədə mənimsədiyini aşkar etmək;

– **doktorantın endokrin sisteminin fəaliyyətinə aid olan məsələləri**, patoloji proseslərin etiologiyasını, patogenezi, **endokrin vəzilərin disfunksiyası ilə əlaqəli** bir sıra mühüm xəstəliklərin profilaktikası və müalicəsi prinsiplərinin patogenetik əsaslandırılması bacarığını qiymətləndirmək;

– doktorantın tədqiqat metodlarını müstəqil öyrənmək, xəstəliklərin modelinin yaradılması və eksperimental terapiyası məsələlərini, o cümlədən müasir elmi nailiyyətləri təhlil etmək və qiymətləndirmək, əldə olunan bilikləri klinikada tətbiq etməyi bacarmaq; klinik təfəkkürün metodik və metodoloji əsaslarını hazırlamaq qabiliyyətini qiymətləndirmək.

II BÖLMƏ. FƏLSƏFƏ DOKTORU İMTAHANININ VERİLMƏSİ PROSESİNDƏ YOXLANAN BACARIQLAR

Doktorantura proqramının ixtisas fənni üzrə fəlsəfə doktoru imtahanı aşağıda sadalanan **bacarıqların** üzə çıxarılmasına yönəldilmişdir:

Universal bacarıqlar:

– müasir elmi nailiyyətləri təhlil etmək və qiymətləndirmək, tədqiqat və praktiki xarakterli məsələlərin həlli zamanı, o cümlədən fənlərarası sahələrdə yeni ideyalar irəli sürmək qabiliyyəti;

Ümumi peşəkar bacarıqlar:

– endokrinologiya sahəsində müasir tədqiqat metodlarından və informasiya texnologiyalarından istifadə etməklə müstəqil elmi-tədqiqat fəaliyyətini həyata keçirmək qabiliyyəti.

Peşəkar bacarıqlar:

– endokrinologiya sahəsində nəzəri və eksperimental tədqiqatların metodologiyasının mənimsənilməsi;

– elmi tədqiqatlarda endokrinologiya elminin nəzəri əsaslarından istifadə etmək qabiliyyəti.

Fəlsəfə doktoru imtahanında doktorant aşağıda sadalanan bilik, bacarıq və vərdişlərini nümayiş etdirməlidir:

biliklər:

- endokrin sisteminin fəaliyyəti haqqında ümumi məlumat: endokrin vəzilərin quruluşu və funksiyası;

- endokrin vəzilərinin normal və patoloji fiziologiyasının əsasları;

- endokrin sisteminin fəaliyyətinin pozulmalarının baş vermə səbəbləri, inkişaf mexanizmləri, klinik təzahürləri, profilaktikası, diaqnostikası və müalicə prinsiplərinin əsasları;

- orqanizmin sistemləri ilə funksional əlaqəsi və tənzimləməsi səviyyələri; müxtəlif somatik xəstəliklərin inkişafı zamanı endokrin ağırlaşmalarının klinik əlamətləri və orqanizm üçün əhəmiyyəti;

- endokrin sisteminə aid olan patoloji proseslərin öyrənilməsində müasir klinik və laborator diagnostika metodların əhəmiyyəti; onların imkanları, məhdudiyyətləri və perspektivləri;

- tibbin və səhiyyənin inkişafında endokrinologiyanın əhəmiyyəti, onun digər tibbi-bioloji və tibbi fənlərlə əlaqəsi.

bacarıqlar:

– endokrinologiya sahəsində elmi vəzifələrin həlli üçün ümumi və özəl təhlil metodlarından istifadə etmək;

– klinik-laborator, eksperimental və digər müayinələrin patofizioloji təhlilini aparmaq;

– əldə olunan bilikləri elmi-tədqiqat fəaliyyətində tətbiq etmək;

– endokrin xəstəliklərin inkişafında, gedişində və diaqnostikasında patoloji

proseslərin rolunu qiymətləndirmək;

- xəstənin vəziyyətini tibbi xidmət standartına uyğun qiymətləndirilmək;

- bioloji mayelərinin müayinəsinə aparmaq və hormonal, su-elektrolit, mineral homeostazına görə endokrin pozulmalarının xüsusiyyətlərini müəyyən etmək;

- diaqnostik sınaqların nəticələrini ayırd etmək;

- öyrənilən **endokrin** xəstəliklərin patogenetik terapiya prinsiplərini əsaslandırmaq.

vərdişlər:

- müxtəlif ədəbiyyat mənbələri ilə işləmək, müvafiq problemlər üzrə informasiya axatırışı aparmaq;

- **tədqiqatın nəticələrini düzgün təhlil etmək üçün əldə edilmiş məlumatları obyektiv qiymətləndirmək və müqayisə etməyi bacarmaq;**

- tədqiqat və praktiki xarakterli məsələlərin həlli zamanı, o cümlədən fənlərarası sahələrdə yaranan metodoloji problemləri təhlil etmək;

- müasir elmi nailiyyətləri, o cümlədən fənlərarası sahələrdə tədqiqat və praktiki xarakterli məsələlərin həlli üzrə fəaliyyətin nəticələrini tənqidi mövqedən təhlil etmək və qiymətləndirmək;

- müstəqil **elmi tədqiqatlar** aparmaq qabiliyyəti;

- şifahi və yazılı nitqini məntiqi cəhətdən düzgün, əsaslandırılmış və aydın şəkildə qurmaq; fənlərarası qarşılıqlı təsiri həyata keçirmək, tədqiqat məsələlərinin həlli üçün perspektivli nəzəri-metodoloji və elmi-praktik yanaşmaları inkişaf etdirmək qabiliyyəti;

- tədqiqat işinin müxtəlif metodları;

- statistik göstəricilərin qiymətləndirilməsi metodikası, xronoloji təhlili metodları.

III BÖLMƏ. FƏLSƏFƏ DOKTORU İMTAHANI PROQRAMININ

MƏZMUNU

FƏSİL 1 - ENDOKRİNOLOGİYAYA GİRİŞ

Endokrinologiya fundamental elm və tədris fənni kimi. Endokrinologiyanın müasir tibb elmin dəyəri. Endokrinologiya fənni, vəzifələri və metodları. Nəzəri və klinik təbabətin inkişafında endokrinologiyanın əhəmiyyəti. Endokrin sistem anlayışı və ümumi xüsusiyyətləri. Daxili sekresiya vəzlərinin (hipofiz, epifiz, adrenal, qalxanabənzər vəz, mədəaltı vəzi adacıkları, paratiroid vəziləri, timus, cinsi vəzilər) quruluşu və funksional anatomiyası.

Hormonların tərfi. Hormonların təsnifatı: tirozin törəmələri, steroid, peptid. Hormonların təsir mexanizmi, kofermentlərin sintezinə, hüceyrə membranlarının keçiriciliyinə, membranın lipid və zülal komponentlərinə təsiri.

Klinik endokrinologiya haqqında anlayış, onun vəzifələri və perspektivləri, deontoloji aspektləri. Endokrinologiyanın əsas hissələri: ümumi endokrinologiya (endokrin sistemi anlayışı və ümumi xüsusiyyətləri) və klinik endokrinologiya (orqanizmin ayrı-ayrı endokrin vəzilərin disfunksiyası nəticəsində yaranan xəstəlikləri öyrənir).

Endokrinopatiyaların ümumi etiologiyası və patogenezi. Endokrin xəstəliklərinin diagnostikasında istifadə olunan müasir metodların növləri, imkanları və məhdudiyyətləri. Hormonal preparatların ümumi xüsusiyyətləri. Təsnifat. Qəbul mənbələri. Bioloji standartlaşdırmanın ümumi prinsipləri. Hormon terapiyasının ümumi prinsipləri. əvəzedici terapiya. Endokrin vəzilərin stimullaşdırılması və onların fəaliyyətinin dayandırılması. Qeyriendokrin xəstəliklərin müalicəsi üçün hormonal dərmanların istifadə edilməsi.

FƏSİL 2. DİABETOLOGİYA

Şəkərli diabet anlayışı. Şəkərli diabetin epidemiologiyası. Şəkərli diabetin patogenetik təsnifatı. Şəkərli diabetin inkişaf etməsinin risk faktorları. Qlükoza tolerantlığının pozulması, aclıq hiperglisemiyası. İnsulinin funksiyası, təsir mexanizmi, kontrainsular hormonlar. hüceyrələrdə qlükoza daşınması. Şəkərli diabetin patogenezi, klinik təzahürləri, diferensial diaqnostikası. Diaqnostik testlər. Peroral qlükozaya tolerantlıq testi, nəticələrin qiymətləndirilməsi. Xəstəliyin

proqnozunu müəyyənləşdirmək üçün erkən diaqnozun rolu.

2.1. Şəkərli diabet tip 1

Etiopatogenez: genetik faktorların rolu, xarici amillərin təsiri, autoimmün pozğunluqlar. Metabolik pozğunluqların patogenezi: hiperqlikemiya, zülalların, yağların katabolizmi, qlikozuriya, asetonuriya. Fəsadlar. Diferensial diaqnoz. Laborator diaqnostikası. Müalicə. Pəhrizin rolu, insulin terapiyasının seçilməsi. Şəkərli diabet tip 1 müalicəsində insulin pompası.

2.2. Şəkərli diabetin tip 2

Etiopatogenez. İrsiyyətin rolu: genetik qüsurların variantları, onların heterojenliyi. Xarici amillərin dəyəri: qidalanma, həyat tərz, fiziki fəaliyyət. 2-ci tip şəkərli diabetin inkişafında piylənmənin rolu. Qlükoza toksikliyi və lipotoksiklik fenomeni. İnsulin müqaviməti anlayışı, inkişaf mexanizmləri. 2-ci tip şəkərli diabetdə beta hüceyrə disfunksiyası. Klinik təzahürlər. Fəsadlar. Diferensial diaqnoz. Laborator diaqnostikası. Müalicə: müasir yanaşmalar.

2.3. Şəkərli diabetin spesifik növləri

MODY tip, LADA tip diabetlilər. Endokrinopatiyalarda şəkərli diabet. Diabet ilə bağlıdır genetik sindromlar. Pankreatogen mənşəli şəkərli diabet. Beta hüceyrələrinin qeyri-immun məhv edilməsi.

2.4. Gestagen diabet

Sağlam hamilə qadınlarda metabolik fiziologiya: oruc qlikemiyanın azalması, yeməkdən sonra qlikemiyanın artması, insulinin azalması, qlükaqon, qlükoneogenez.

Gestational diabetin patogenezi: plasental hormonların rolu, hiperinsulinizm. Patofiziologiya: insulin müqaviməti, hiperglisemiya. Xəstəliyin klinik təzahürləri: hamiləlik zamanı tip şəkərli diabetin aşkarlanması üçün optimal vaxt. Diabetdə hamiləliyin gedişi: hipoglikemiya, ketoasidoz, mikroangiopatiyalar (retinopatiya, nefropatiya), ikincili infeksiya, hipertensiya, hamiləliyin gedişində ağırlaşmalar: abort təhlükəsi, polihidramnioz, toksikoz, dölün inkişafında ağırlaşmalar:

makrosomiya, hipoksiya, diabetik embriopatiyanın inkişafı və ya fetopatiya. Diabetli hamilə qadınların müalicəsi: xəstəxanaya yerləşdirmə müddəti, müayinə və müalicəsi. Terapiyanın seçimi və hamilə qadınlarda şəkərli diabetin kompensasiya meyarları. Diabetli hamilə qadınların müalicəsi: doğuşdan əvvəl, doğuş zamanı və sonra: insulin korreksiyası, fetal ağırlaşmaların qarşısının alınması, fetusda ağırlaşmalar, doğuş və perinatal ölümün səbəbi.

2.5. Şəkərli diabetin kəskin ağırlaşmaları

Diabetik ketoasidoz: tərif, səbəblər, inkişafı, patogenezi. Klinik təzahürlər. Diaqnoz meyarları. Tələb olunan laborator testləri və diaqnozu təsdiqləyən instrumental tədqiqatlar. Diferensial diaqnoz. Müalicə. Diabetik ketoasidoz fəsadlarının qarşısının alınması.

Hiperosmolyar hiperglisemik vəziyyət: tərif, inkişaf səbəbləri, metabolik pozğunluqların patogenezi. Klinik təzahürlər. Diaqnostika meyarları, laborator testləri və instrumental diaqnozu təsdiqləyən tədqiqatlar. Diferensial diaqnoz. Müalicə. Fəsadlar, onların qarşısının alınması.

Laktoasidoz: inkişaf səbəbləri, klinik təzahürləri, diaqnoz, müalicə.

Hipoqlikemik koma: tərif, səbəblər, inkişafı, patogenezi. Klinik təzahürlər. Diaqnoz meyarları. Müalicə.

2.6. Şəkərli diabetin xroniki ağırlaşmaları

Mikroangiopatiyalar:

Diabetik nefropatiya. Mərhələlər üzrə klinik və laboratoriya xarakteristikası. Müalicə.

Diabetik retinopatiya: risk faktorları, tezlik. Təsnifat (proliferativ olmayan, preproliferativ, proliferativ), patomorfologiya, oftalmoskopik xüsusiyyət. Müalicə. Qarşısının alınması.

Diabetik polineyropatiya. Avtonom neyropatiya. Klinik təzahürlər, diaqnoz, müalicə.

Makroangiopatiyalar:

Diabetik pəncə sindromu. Klinik təzahürlər, diaqnostika, müalicə, profilaktika.

Diabetli xəstələrdə aterosklerozun inkişafının xüsusiyyətləri. Risk faktorları. Klinik təzahürlər. Diabetli xəstələrdə aterogen dislipidemiya. Patogeneza, terapiyaya yanaşmalar.

2.7. Şəkərli diabetin müalicə prinsipləri

Şəkərli diabetin kompensasiya meyarları. Şəkərli diabetin müasir terapiya prinsipləri. Şəkərli diabet zamanı pəhrizi (kalori, çörək vahidləri).

Şəkərli diabetdə insulin terapiyasının prinsipləri: gündəlik tələbatın təyini, gecə və gündüz dozalarının nisbəti, bazal-bolus terapiyası, insulin pompası. İnsulin preparatları: qısa və ultra qısa təsirli, orta təsirli, gündəlik təsirli, qarışıq insulinlər, insulin analoqları. İnsulin terapiyasının ağırlaşmaları.

Şəkər salıcı dərmanların təsnifatı:

Biguanidlər. Fəaliyyət mexanizmi. Göstərişlər, əks göstərişlər. Yan təsirlər. Təyinat prinsipləri.

α -qlükozidaza inhibitorları. Fəaliyyət mexanizmi. Göstərişlər, əks göstərişlər. Yan təsirlər. Təyinat prinsipləri.

Sulfonilüre törəmələri. Təsir mexanizmi. Göstərişlər, əks göstərişlər. Yan təsirlər. Doza. Təyinat prinsipləri.

Glinidlər. Fəaliyyət mexanizmi. Göstərişlər, əks göstərişlər. Yan təsirlər. Təyinat prinsipləri.

Tiazolidinedionlar. Fəaliyyət mexanizmi. Göstərişlər, əks göstərişlər. Yan təsirlər. Təyinat prinsipləri.

DPP IV inhibitorları. Fəaliyyət mexanizmi. Göstərişlər, əks göstərişlər. Yan təsirlər. Təyinat prinsipləri.

GLP-1 agonistləri. Fəaliyyət mexanizmi. Göstərişlər, əks göstərişlər. Yan təsirlər. Təyinat prinsipləri.

Tip 2 şəkərli diabet zamanı insulin terapiyası. İnsulin terapiyasına göstərişlər.

Şəkərli diabet zamanı özünə nəzarət və sosial uyğunlaşma. Xəstələrə özünü

idarə etmə üsullarının öyrədilməsi.

FƏSİL 3. TIREOIDOLOGIYA

Qalxanvari vəzinin quruluşu və funksiyası haqqında anlayış. Tireotoksik sindrom: səbəbləri, klinik təzahürləri, diaqnostika, differensial diaqnostika.

3.1. Graves xəstəliyi

Tərif, etiopatogenezi. Klinik təzahürlər, diaqnostik testlər. diferensial diaqnoz. Terapiyaya yanaşmalar. Graves xəstəliyində cərrahi müalicəyə göstərişlər. Əməliyyata hazırlıq, əməliyyat zamanı və əməliyyatdan sonrakı dövrdə idarəetmə.

3.1.1. İnfiltrativ oftalmopatiya

Etiopatogenezi. Klinik təzahürlər, təsnifat, diaqnostik testlər. Terapiyaya yanaşmalar (konservativ və cərrahi müalicə, göstərişlər).

3.2. Toksik adenoma

Etiopatogenezi. Klinik təzahürlər, diaqnostik testlər, differensial diaqnostika. Müalicə.

3.3. Tirotoksik kriz

İnkişafın səbəbləri. Klinik təzahürlər, diaqnoz. tibbi taktika. Qarşısının alınması.

3.4. Tiroid xərçəngi

Təsnifat. Diaqnostika. Müxtəlif formaların müalicəsinə yanaşmalar.

3.5. Hipotiroidizm

Etiologiyası və patogenezi. Təsnifat. Hipotiroidizmin klinik təzahürləri. diaqnostik testlər. diferensial diaqnoz. Hipotiroidizmin müalicəsi. subklinik hipotiroidizm. Diaqnostika. tibbi taktika.

3.6. Diffuz və düyünlü geyri-toksik ur

Etiologiyası və patogenezi. Endemik və sporadik ur. Endemik və sporadik ur, etiopatogenezi. Yod təchizatının rolu. Klinik təzahürlər, diaqnostik testlər. diferensial diaqnoz. Qarşısının alınması. Müalicə. Cərrahi müalicəyə göstərişlər, cərrahi müdaxilənin əhatə dairəsinin müəyyən edilməsi.

3.7. Tireoiditlər

Təsnifat. Kəskin tiroidit. Etiopatogenez. Klinik təzahürlər. Diaqnostik testlər. Diferensial diaqnoz. Müalicə. Yarıkəskin tiroidit. Etiopatogenez. Klinik təzahürlər. Diaqnostik testlər. Diferensial diaqnoz. Müalicə. Xroniki autoimmun tiroiditin etiologiyası və patogenezi. Klinika, diaqnoz, müalicə. Subakut tiroidit. Etiopatogenez. Klinik təzahürlər. Diaqnostik testlər. Diferensial diaqnoz. Müalicə.

FƏSİL 4. HIPOTALAMUS-HIPOFİZ SİSTEMİ

Hipofizin quruluşu və funksiyası haqqında anlayış. Adeno- və neyrohipofizin quruluşu və funksiyası haqqında anlayış.

4.1. Akromeqaliya/Gigantizm

Tərif, etiopatogenez. Klinik təzahürlər, diaqnostik testlər. Diferensial diaqnostika. Terapiyaya yanaşmalar.

4.2. Nanizm

Etiopatogenez. Klinik təzahürlər. Diaqnostika. Diferensial diaqnostika. Terapiya.

4.3. İtsenko-Kuşinq xəstəliyi

Etiopatogenez. Klinik təzahürlər. Diaqnostika. diferensial diaqnoz. Terapiya.

4.4. Persistə edən qalaktoreya-amenoreya sindromu

Etiopatogenez. Klinik təzahürlər. Diaqnostika. diferensial diaqnoz. Terapiya. Hormonal olaraq qeyri-aktiv hipofiz şişləri. Klinik təzahürlər. Diaqnozun prinsipləri, differensial diaqnostika, müalicə.

4.5. Şəkərsiz diabet

Etiopatogenez. Təsnifat. Klinik təzahürlər. Diaqnostika. Nefrogen və mərkəzi diabet insipidus, diabet insipidus və psixogen polidipsiyanın differensial diaqnostikası. Müalicə prinsipləri.

4.6. "Boş" türk yəhəri sindromu

Etiologiyası. Klinik təzahürlər: endokrin, nevroloji və görmə pozğunluqları. Laboratoriya və instrumental diaqnostika üsulları. Xəstə idarəetmə taktikası. Cərrahi müalicə üçün göstərişlər.

4.7. Hipopituitarizm

Səbəbləri, klinik təzahürləri. Laboratoriya testləri. Müalicə.

FƏSİL 5. ADRENAL SISTEM

Böyrəküstü vəzilərin beyin və qabıq maddələrinin quruluşu və funksiyası haqqında anlayış. Mineralokortikoidlər, glyukokortikoidlər, epinefrin və norepinefrinin təsirləri.

5.1. Adrenal korteksin birincili və ikincili çatışmazlığı

Səbəbləri, klinik təzahürləri və patogenezi. Diaqnostik testlər. Diferensial diaqnostika. Müalicə.

5.1.1. Kəskin adrenal çatışmazlıq. Səbəbləri, klinik təzahürləri. Diaqnostik testlər. Təcili yardım.

5.1. Hiperaldosteronizm

Patogenezi, təsnifatı, hipokalemiya və arterial hipertenziya zamanı diaqnostik axtarış alqoritmi, diaqnostik üsullar, differensial diaqnostika. Konn sindromu. Patogenezi, klinik təzahürlər, diaqnostik testlər. Diferensial diaqnoz. Cərrahi müalicəyə hazırlıq, əməliyyat zamanı və əməliyyatdan sonra xəstələrin vəziyyətinin monitorinqi. Konservativ müalicə.

5.2. Kuşing sindromu

Etiologiyası, klinik təzahürləri və patogenezi. diaqnostik testlər. diferensial diaqnoz. Müalicə yanaşmaları. Nelson sindromu.

5.3. Feoxromositoma

Patogenezi, klinik təzahürləri. Diaqnostik testlər və diferensial diaqnostika. Cərrahi müalicəyə hazırlıq, əməliyyat zamanı, əməliyyatdan sonra xəstələrin idarə edilməsi.

5.4. Adrenal korteksin anadangəlmə disfunksiyası

Etiopatogenezi, klinik təzahürlərinin xüsusiyyətləri, diaqnostika və müalicə üsulları.

FƏSİL 6. PARATIROID VƏZİLƏR VƏ KALSIUM-FOSFOR MÜBADİLƏSİNİN POZULMASI

Paratiroid vəzilərin quruluşu və funksiyası haqqında anlayış. Kalsitrop hormonlar və onların təsiretmə mexanizmləri.

6.1. Hiperparatiroidizm

Etioptogenez. Təsnifatı, klinik təzahürləri. Diaqnostika. Diferensial diaqnoz. Tibbi taktika.

6.2. Hipoparatiroidizm

Etioptogenez. Təsnifatı, klinik təzahürləri. Diaqnostika. Diferensial diaqnoz. Tibbi taktika.

6.3. Hiperkalsemiya və hipokalsemiya sindromları

Etioptogenez. Klinika. Diaqnostika. Terapiyaya yanaşmalar.

6.4. Osteoporoz

Etioptogenez. Təsnifat. Diaqnostika. Terapiyaya yanaşmalar.

6.5. Raxit və osteomalyasiya

Etioptogenez. Klinika. Diaqnostika. Terapiyaya yanaşmalar.

FƏSİL 7. CINSİ VƏZİLƏRİN XƏSTƏLİKLƏRİ

Qadın və kişi cinsi vəzinin quruluşu və funksiyası haqqında anlayış. Klimakterik dövr.

7.1. Hipoqonadotrop hipoqonadizm

Etioptogenez. Klinik təzahürlər. Diaqnostik testlər, taktikalar müalicə.

7.2. Hiperqonadotrop hipoqonadizm

Etioptogenez. Klinik təzahürlər. Diaqnostik testlər, differensial diaqnostika, müalicə.

7.3. Cinsi inkişafın gecikməsi

Etioptogenez. Klinik təzahürlər. Diaqnostik testlər, differensial diaqnostika, müalicə.

7.4. Erkən cinsi inkişaf

Etioptogenez. Klinik təzahürlər. diaqnostik testlər, differensial diaqnostika, müalicə.

7.5. Cinsi fərqliliyin pozulması

Etioopatogenez. Klinik təzahürlər. diaqnostik testlər, diferensial diaqnostika, müalicə.

7.6. Yumurtalıqların polikistoz sindromu

Etioopatogenez. Klinik təzahürlər, diaqnostik meyarlar. Diaqnostik testlər, differensial diaqnostika, müalicə.

FƏSİL 8. PIYLƏNMƏ VƏ METABOLİK SİNDROM

Piy toxumasının anatomiyası: adipositlərin quruluşu, yeri. yağ toxumasının ontogenezi. Ağ və qəhvəyi yağ toxuması anlayışı. Piy toxumasının innervasiyası, lipolizin α - və β -adrenergik stimullaşdırılması.

8.1. Piylənmə

Piylənmənin təsnifatı, patogenezi, klinik təzahürləri. Piylənmənin ikincili variantları ilə diferensial diaqnostika. Metabolik sindrom: diaqnostik meyarlar və komorbid vəziyyətlər. Piylənmə və metabolik sindromun müalicəsinə müasir yanaşmalar.

8.2. Metabolik sindrom

Etioopatogenez. Klinik təzahürlər, diaqnostik meyarlar. Diaqnostik testlər, differensial diaqnostika, müalicə.

FƏSİL 9. EPİFİZ (Pineal vəzi)

Epifiz vəzinin quruluşu və funksiyası haqqında anlayış. Pineal hormonlar və onların təsiretmə mexanizmləri, digər endokrin vəzilərin (hipofiz, pankreas, adrenal, paratiroid və cinsi vəzilərin) fəaliyyətinə təsiri.

9.1. Epifiz vəzinin ifrazının pozulmaları.

FƏSİL 10. POLİENDOKRİNOPATİYALAR

10.1. Çoxsaylı endokrin neoplaziyalar sindromu

Təsnifat. Etioopatogenez. Klinik təzahürlər, diaqnostik testlər. Terapiyaya yanaşmalar.

10.2. Autoimmun poliqlandulyar sindromlar

Təsnifat. Etiopatogenez. Klinik təzahürlər, diaqnostik testlər. Terapiyaya yanaşmalar.

IV BÖLMƏ. TƏDRİS-METODİK VƏ İNFORMASIYA TƏMİNATI

Əsas ədəbiyyat

1. Məmməd həsənov R.M.: Endokrinologiya: dərslik. - 2019, 322 s. (Azərbaycan dilində)
2. Məmməd həsənov R.M.: Endokrinologiya: dərslik. - 2012, 319 s. (Azərbaycan dilində)
3. Harrison's Endocrinology 4th edition, 2019. (İngilis dilində)
4. Williams Endocrinology 14th edition, 2019. (İngilis dilində)
5. Дедов И.И., Мельниченко Г.А., Фадеев В.В.: Эндокринология: учебник. - 3-е изд., 2013. (Rus dilində)

Əlavə ədəbiyyat

1. Балаболкин М.И. Сахарный диабет. 1999 г
2. Клиническая эндокринология. Руководство для врачей. Под ред. Н.Т. Старковой. 2002 г.
3. Гарднер Д., Шобек Д. Базисная и клиническая эндокринология. Книга 1 / Пер. с англ. – М.: Издательство БИНОМ, 2010. – С.464
4. Гарднер Д., Шобек Д. Базисная и клиническая эндокринология. Книга 2 / Пер. с англ. – М.: Издательство БИНОМ, 2011. – С. 696.
5. Мельниченко Г.А., Петеркова В.А., Тюльпаков А.Н., Максимова Н.В. Эпинеомические синдромы в эндокринологии. Под ред. И.И. Дедова. – М., «Практика», 2013. – С.172.
6. Основы молекулярной эндокринологии. Рецепция и внутриклеточная сигнализация: учеб. пособие / В. А. Ткачук, А. В. Воротников, П. А. ТюринКузьмин ; под ред. В. А. Ткачука. - М. : ГЭОТАР-Медиа, 2017. - 240

с., [8] л. ил.: ил., табл. - Библиогр.: с. 238.

7. Prof. Dr. M. Nedim Çiçek, Doç. Dr. İnci Kahyaoğlu. “Jinekolojik Endokrinoloji ve İnfertilite El Kitabı”. 2018.
8. Arif Yöner. “Gebelik ve Endokrin Hastalıklar”. İstanbul tıp kitabevi, 2017.
9. Lee Goldman, Andrew I. Schafer. “Cecil Medicine” – Türkçe. 3000 s.
10. J.D. Wilson, D.W. Foster. «Williams Textbook of Endocrinology», 10 th Edition.
11. C.R. Kahn, G. Weir. «Joslin, s Diabetes Mellitus», 13-th Edition, Lea & Febiger, 1994.
12. Porth C.M., Matfin G.: Essentials of Pathophysiology. Concepts of Altered Health States. 8th edition. 2009, p. 1168
13. Pathophysiology: The Biologic Basis for Disease in Adults and Children /[edited by] Kathryn L. McCance, Sue E. Huether; section editors, Valentina L. Brashers, Neal S. Rote. -- Seventh edition. 2014, 1908 p.

İnternet mənbələri

1. Дедов И.И., Эндокринология. Национальное руководство. Краткое издание [Электронный ресурс] /Дедова И.И., Мельниченко Г.А. - 2-е изд., перераб. и доп. - М. : ГЭОТАР-Медиа, 2018. - 832 с. - ISBN 978-5-9704-449 Режим доступа: <http://www.rosmedlib.ru/book/ISBN9785970444962.html>
2. Аметов А.С., Сахарный диабет 2 типа. Проблемы и решения. Том 6 [Электронный ресурс] : учеб. пособие / А.С. Аметов. - 3-е изд., перераб. и доп. - М. : ГЭОТАРМедиа, 2017. - 160 с. - ISBN 978-5-9704-4053-7 - ежим доступа: <http://www.rosmedlib.ru/book/ISBN9785970440537.html>
3. Древаль А.В., Остеопороз, гиперпаратиреоз и дефицит витамина D [Электронный ресурс] / А.В. Древаль - М. : ГЭОТАР-Медиа, 2017. - 160 с. - ISBN 978-5-9704-4317-0 - Режим доступа: <http://www.rosmedlib.ru/book/ISBN9785970443170.html>
4. Clinical Key məlumat bazası: <https://www.clinicalkey.com>

5. SCOPUS abstrakt və sitat bazası: <https://www.scopus.com>
6. PubMed abstrakt və sitat bazası: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/>
7. <https://www.pdfdrive.com/clinical-gynecologic-endocrinology-infertility-8th-edition-e165400509.html>
8. https://books.google.az/books?id=iPIACwAAQBAJ&printsec=frontcover&dq=endocrinology&hl=ru&sa=X&redir_esc=y#v=onepage&q=endocrinology&f=false
9. https://www.google.az/search?hl=ru&tbm=bks&q=endocrinology&spell=1&sa=X&ved=2ahUKEwjs5tz6zt_2AhWfSvEDHe4mCMMQBSgAegQIARA8&biw=742&bih=670&dpr=0.9

V BÖLMƏ. QIYMƏTLƏNDİRMƏ MEYARLARI

Metodik göstərişlər

Doktorantların 3216.01 – “Endokrinologiya” ixtisas fənni üzrə ali ixtisaslı kadrların hazırlanması üçün fəlsəfə doktoru imtahanı proqramı üzrə attestasiyası şifahi imtahan şəklində aparılır. Doktorantın fəlsəfə doktoru imtahanına hazırlığı “Endokrinologiya” fənni üzrə mühazirələr və praktiki məşğələlər dövründə, həmçinin auditoriyadan kənar saatlarda müstəqil iş çərçivəsində həyata keçirilir.

Qiymətləndirmə meyarları. İmtahan zamanı doktorant proqrama daxil edilmiş suallara ətraflı cavab verməlidir. İmtahan zamanı komissiya əlavə suallar da verə bilər. Cavab zamanı doktorant sadalanan bilik, bacarıq və vərdişlərini nümayiş etdirməlidir:

- endokrin xəstəliklər haqqında məlumat: səbəb və şərait amillərinin, həmçinin endokrin xəstəliklərin əmələ gəlməsində, inkişafında və nəticəsində rolu; endokrin patoloji proseslərin səbəbləri və inkişaf mexanizmləri, əlamətləri və müxtəlif endokrin xəstəliklərin inkişafı zamanı orqanizm üçün əhəmiyyəti; endokrin sistemin pozulmalarının səbəbləri, inkişaf mexanizmi və əsas əlamətləri; endokrin proseslərin patogenezin öyrənilməsində müasir diagnostik metodların əhəmiyyəti; onların imkanları, məhdudiyyətləri və perspektivləri.

- klinik-laborator, instrumental və digər müayinələrin təhlilini aparmaq;

tədqiqatları planlaşdırmaq və aparmaq (müvafiq qaydalara riayət etməklə), təcrübənin nəticələrini işləmək və təhlil etmək, endokrin patologiyanın klinik formalarını öyrənmək üçün müəinə metodların əhəmiyyətini düzgün qiymətləndirməyi bacarmaq;

- müxtəlif ədəbiyyat mənbələri ilə işləmək, müvafiq problemlər üzrə informasiya axtarışı aparmaq; tədqiqat və praktiki xarakterli məsələlərin həlli zamanı, o cümlədən fənlərarası sahələrdə yaranan metodoloji problemləri təhlil etmək; müasir elmi nailiyyətləri, o cümlədən fənlərarası sahələrdə tədqiqat və praktiki xarakterli məsələlərin həlli üzrə fəaliyyətin nəticələrini təhlil etmək və qiymətləndirmək.

Cavabın tamlığı təhsilin planlaşdırılan nəticələrinin qiymətləndirilməsi göstəricilərinə əsasən təyin edilir.

Elmi ixtisas üzrə fəlsəfə doktoru imtahanını qəbul edən imtahan komissiyasının üzvləri (qapalı iclasda açıq səsvermə yolu ilə) **aşağıdakı meyarları rəhbər tutaraq** imtahan verən şəxsin hər bir suala cavabını biliklərin qiymətləndirilməsi üçün beş ballıq sistem əsasında 5 (“əla”), 4 (“yaxşı”), 3 (“kafi”) və ya 2 (“qeyri-kafi”) kimi qiymətləndirirlər. Mübahisəli vəziyyət yaranan halda imtahan komissiyasının Sədri həlledici səsə malikdir.

Ballar	Qiymətləndirmənin meyarları
1	2
5 (əla)	Doktorant patoloji fiziologiya fənnini dərinləndirərək mənimsədiyini nümayiş etdirərək sualın məzmununu tam açıqlayır. Doktorant patoloji fiziologiya ixtisası üzrə yerli və xarici tədqiqatçıların işləri, ümumi nozologiya, tipik patoloji proseslər, orqan və toxumaların patofiziologiyası haqqında dərin biliklərə malik olduğunu, həmçinin dissertasiyanın mövzusunə və ona yaxın mövzulara aid ədəbiyyatla hərtərəfli tanış olduğunu göstərir. Doktorant ixtisasın konseptual problemləri üzrə müxtəlif doktrinal mövqeləri qiymətləndirməyi, həmçinin fənlərarası xarakterli mübahisəli problemlər haqqında öz fikirlərini əsaslandırmağı bacarır. Doktorant nəzəriyyəni, elmi tədqiqatları ədəbiyyat məlumatları əsasında təhlilini qiymətləndirə bilir.
4 (yaxşı)	Doktorant patoloji fiziologiya fənnini dərinləndirərək mənimsədiyini nümayiş etdirərək sualın məzmununu açıqlayır. Doktorant patoloji

	fiziologiya ixtisası üzrə yerli və xarici tədqiqatçıların işləri, ümumi nozologiya, tipik patoloji proseslər, orqan və toxumaların patofiziologiyası haqqında ümumi biliklərə malik olduğunu, həmçinin dissertasiyanın mövzusunə və ona yaxın mövzulara aid ədəbiyyatla kifayət qədər tanış olduğunu göstərir. Doktorant ixtisasın konseptual problemləri üzrə müxtəlif doktrinal mövqeləri qiymətləndirməyi, həmçinin fənlərarası xarakterli mübahisəli problemlər haqqında öz fikirlərini əsaslandırmağı bacarır. Doktorant nəzəriyyəni, elmi tədqiqatları ədəbiyyat məlumatları əsasında təhlilini qiymətləndirə bilir.
3 (kafi)	Doktorant patoloji fiziologiya fənnini qismən mənimsədiyini nümayiş etdirərək sualın məzmununu əsasən açıqlayır. Doktorant patoloji fiziologiya ixtisası üzrə yerli və xarici tədqiqatçıların məlumatları, ümumi nozologiya, tipik patoloji proseslər, orqan və toxumaların patofiziologiyası haqqında ümumi biliklərə malik olduğunu, həmçinin dissertasiyanın mövzusunə və ona yaxın mövzulara aid ədəbiyyatla yarımqıq tanış olduğunu göstərir. Doktorant ixtisasın konseptual problemləri üzrə müxtəlif doktrinal mövqeləri lazımınca qiymətləndirməyi, həmçinin fənlərarası xarakterli mübahisəli problemlər haqqında öz fikirlərini əsaslandırmağı bacarmır. Doktorant nəzəriyyəni, elmi tədqiqatların ədəbiyyat məlumatları əsasında təhlilini qiymətləndirməkdə çətinlik çəkir.
2 (qeyri-kafi)	Doktorant sualın məzmununu kifayət qədər açıqlamır və patoloji fiziologiya fənnini mənimsədiyini nümayiş etdirə bilmir. Doktorant patoloji fiziologiya ixtisası üzrə yerli və xarici məlumatlar, ümumi nozologiya, tipik patoloji proseslər, orqan və toxumaların patofiziologiyası haqqında minimum biliklərə malik olduğunu, həmçinin dissertasiyanın mövzusunə və ona yaxın mövzulara aid ədəbiyyatla minimum tanış olduğunu göstərir. Doktorant ixtisasın konseptual problemləri üzrə müxtəlif doktrinal mövqeləri lazımınca qiymətləndirməyi, həmçinin fənlərarası xarakterli mübahisəli problemlər haqqında öz fikirlərini əsaslandırmağı bacarmır. Doktorant nəzəriyyəni, elmi tədqiqatları ədəbiyyat məlumatları əsasında təhlilini qiymətləndirə bilmir.

VI BÖLMƏ. FƏLSƏFƏ DOKTORU İMTAHANINA HAZIRLAŞMAQ ÜÇÜN NÜMUNƏVİ SUALLARIN SİYAHISI

Bölmə 1. Endokrinologiyaya giriş

1. Hormonların sintezi, ifrazı və ifrazının tənzimlənməsinin, ümumi dövretmə prinsipləri. Hormonların təsir mexanizmləri.

Bölmə 2. Diabetologiya

2. Şəkərli diabet. Tərif. Şəkərli diabetin epidemiologiyası. Şəkərli diabet növlərinin təsnifatı. Şəkərli diabetin laborator diaqnostikası.
3. İnsulin, quruluşu, təsir mexanizmi və əsas bioloji təsirləri.
4. Mədə-bağırsaq peptidlərinin xarakteristikası.
5. Şəkərli diabet tip 1. Etiopatogenez. Klinika, diaqnostika. Terapiya prinsipləri.
6. Şəkərli diabet tip 2. Etiopatogenez. Klinika, diaqnostika. Pəhriz terapiyası. Tip 2 diabetin dərman müalicəsi. Dərman qrupları, təsir mexanizmlərindəki fərqlər.
7. İkincili şəkərli diabetin variantları. Etiopatogenez, klinika, diaqnostika. Terapiya prinsipləri. Qarşısının alınması.
8. Gestagen şəkərli diabet. Diaqnoz, müalicə, ağırlaşmaların qarşısının alınması (ana və döl üçün). Hamilə qadında diabet üçün kompensasiya meyarları. Gestagen şəkərli diabet olan qadınların doğuşdan sonrakı baxımı və müalicəsi. Gestagen şəkərli diabet zamanı proqnoz.
9. Metabolik insulin müqaviməti sindromu və onun sindromu yaradan amillər, tərfi. Diaqnostika. Müalicə.
10. Diabetik mikro və makroangiopatiyalar. Epidemiologiya. Patogenez.
11. Diabetik nefropatiya. Patogenez. Kimmelstiel-Wilson sindromu (diabetik glomeruloskleroz). Diabetik nefropatiyanın mərhələləri. Diabetik nefropatiyanın inkişafı və inkişafı üçün risk faktorları. Diabetik nefropatiyanın mərhələlərinin laboratoriya diaqnostikası. Müalicə. Qarşısının alınması.
12. Diabetik retinopatiya. Patogenez. Diabetik retinopatiyanın mərhələləri. Diaqnostika. Müalicə. Qarşısının alınması.
13. Diabetik neyropatiya. Patogenez. Diabetik neyropatiyanın klinik formaları. Diaqnostika. Diabetik neyropatiyanın müalicəsi. Qarşısının alınması.
14. Diabetik pəncə sindromu. Diabetik pəncə sindromunun təsnifatı. Diabetik pəncə sindromunun neyropatik və neyro-işemik formasının patogenezi və klinikası. Diabetik pəncə sindromunun diaqnozu, qarşısının alınması və müalicəsi.
15. Şəkərli diabet zamanı lipid risk faktorları: patogenezin xüsusiyyətləri. Diabetes mellituslu xəstələrdə koronar arteriya xəstəliyinin kliniki xüsusiyyətləri. Ürəyin işemik xəstəliyinin diaqnozu. Diabetes mellituslu xəstələrdə koronar arteriya xəstəliyinin inkişafının qarşısının alınması.
16. Şəkərli diabet zamanı fəvqəladə vəziyyətlər. Hiperglisemik ketoasidotik (diabetik) koma. Etiologiyası. Patogenez. Klinika. Diaqnostika. Diferensial diaqnoz. Qarşısının alınması. Müalicə. Xəstəxanaya qədər və xəstəxana mərhələlərində təcili yardım.
17. Hiperlaktasidemik koma. Etiologiyası. Etioloji prinsipə görə təsnifat. Patogenez. Klinika. Diaqnostika. Diferensial diaqnoz. Müalicə. Xəstəxanaya qədər və xəstəxana mərhələlərində təcili yardım.
18. Hiperosmolyar koma (hiperosmolyar hiperglisemik vəziyyət). Etiologiyası. Patogenez. Klinika. Diaqnostika. Diferensial diaqnoz. Müalicə. Xəstəxanaya qədər və xəstəxana mərhələlərində təcili yardım.
19. Hipoqlikemik koma. Etiologiyası. Patogenez. Klinika. Yüngül və ağır hipoqlikemik vəziyyətlər. Diaqnostika. Diferensial diaqnoz. Qarşısının alınması. Müalicə. Xəstəxanayaqədər və xəstəxana mərhələlərində təcili yardım.

Bölmə 3. Tireoidologiya

20. Qalxanabənzər vəzinin fiziologiyası: əks əlaqə prinsipinə əsasən hipotalamus-hipofiz

tənzimlənməsi. Tiroid hormonlarının orqanizmdə əhəmiyyəti. Qalxanabənzər vəzinin funksional vəziyyətinin laboratoriya diaqnostikasının əsas prinsipləri: ümumi və sərbəst tiroid hormonlarının səviyyəsinin təyin edilməsinin əhəmiyyəti.

21. Diffuz zəhərli ur (Graves xəstəliyi) Etiologiyası. Patogenezi. Klinik. Diaqnostika. Diferensial diaqnoz. Fəsadlar. Müalicə və qarşısının alınması.
22. Tirotoksik kriz. Diaqnostika. Klinik. Təcili qayğı.
23. Endokrin oftalmopatiya. Tərif. Epidemiologiya, etiopatogenezi. Klinik. Diaqnostika. Fəsadlar. Müalicə və qarşısının alınması.
24. Hipotiroidizm. Hipotiroidizmin etioloji təsnifatı. Birincili və ikincili hipotiroidizmin patogenezi. Klinik. Diaqnostika. Diferensial diaqnoz. Fəsadlar. Müalicə və qarşısının alınması.
25. Hipotiroid koması. Klinik. Diaqnostika. Müalicə. Proqnoz.
26. Endemik ur və digər yod çatışmazlığı xəstəlikləri. Yod çatışmazlığı xəstəliklərinin epidemiologiyası və etiologiyası. Patogenezi. Yod çatışmazlığı tiropatiyalarının klinik formaları. Diaqnostika. Yod çatışmazlığı xəstəliklərinin tiroid bezinin digər xəstəlikləri ilə differensial diaqnostikası. Müalicə. Qarşısının alınması. Proqnoz.
27. Kəskin tiroidit (bakterial). Etiologiyası, patogenezi. Klinik. Kəskin tiroiditin diaqnostikası və differensial diaqnostikası. Müalicə. Proqnoz.
28. Yarımkəskin tiroidit (qranulomatoz de Quervain tiroiditi). Etiologiyası, patogenezi. Klinik. Yarımkəskin tiroiditin diaqnostikası və differensial diaqnostikası. Müalicə. Proqnoz.
29. Xroniki autoimmun tiroidit (Həşimoto tiroiditi). Etiologiyası. Patogenezi. HAİT klinikası: xəstəliyin mərhələləri və qalxanabənzər vəzinin funksional vəziyyəti. HAİT-in diaqnostikası və differensial diaqnostikası. Müalicə. Proqnoz.

Bölmə 4. Hipotalamus-hipofiz sistemi

30. Hipotalamo-hipofizar sistemi. Adeno- və neyrohipofizin hormonları: bioloji təsirlər, sintez və ifrazatın tənzimlənməsi.
31. İtsenko-Kuşinq xəstəliyi. Etiologiyası. Patogenezi. Etiologiyası, patogenezi. Klinik. Fəsadlar. Cushing sindromu ilə diaqnostika və differensial diaqnostika. Müalicə. Proqnoz.
32. Akromeqaliya və gigantizm. "Akromeqaliya" və "gigantizm" anlayışlarının tərfi. Etiologiyası. Patogenezi. Klinik. Diaqnostika. diferensial diaqnoz. Müalicə və qarşısının alınması.
33. Hipofizar nanizm. Klinik. Diaqnostika. diferensial diaqnoz. Müalicə. Proqnoz.
34. Hipotalamus-hipofiz çatışmazlığı (hipopituitarizm). Etiologiyası. Patogenezi. Birincili və ikincili hipopituitarizm. Klinik. Diaqnostika. diferensial diaqnoz. Müalicə və qarşısının alınması. Əvəzedici hormon terapiyası. Proqnoz.
35. Persistə edən qalaktoreya-amenoreya sindromu. Patoloji hiperprolaktinemiya. Patogenezi. Klinik. Diaqnostika. diferensial diaqnoz. Müalicə və qarşısının alınması. Proqnoz.
36. Şəkərsiz diabet. Etiologiyası. Patogenezi. Klinik. Fəsadlar. Diaqnostika. diferensial diaqnoz. Müalicə və qarşısının alınması.

Bölmə 5. Adrenal vəzilər

37. Böyrəküstü vəzilərin quruluşu. Adrenal hormonların orqanizmdə əhəmiyyəti.
38. İlkin hiperaldosteronizm (Konn sindromu) Etiologiyası. Patogenezi. klinik şəkil. Diaqnoz və differensial diaqnostika. Müalicə. Proqnoz.
39. Kəskin adrenal çatışmazlıq. Təsnifat. Etiologiyası. Patogenezi. klinik şəkil. Diaqnoz və differensial diaqnostika. Müalicə. Proqnoz.

40. Xroniki adrenal çatışmazlıq. Təsnifat. Etiologiyası. Birincili, ikincil adrenal çatışmazlıq. Patogenezi. klinik şəkil. Diaqnoz və differensial diaqnostika. Müalicə. Proqnoz.
41. Kortikosteroma (Kuşinq sindromu) Etiologiyası. Patogenezi. klinik şəkil. Diaqnoz və differensial diaqnostika. Müalicə. Proqnoz.
42. Feoxromositoma. Etiologiyası. Patogenezi. Klinik. Diaqnoz və differensial diaqnostika. Müalicə. Proqnoz.
43. Feoxromositomanın atipik təzahürləri. Fəsadlar. Simpatik adrenal böhran. katekolamin şoku. Diaqnostika. differensial diaqnoz. Müalicə və qarşısının alınması.

Bölmə 6. Paratiroid vəzilər və kalsium-fosfor mübadiləsi

44. Paratiroid hormonunun ifrazının pozulması nəticəsində yaranan xəstəliklərin təsnifatı.
45. Hipoparatiroidizm. Etiopatogenezi, klinikası, diaqnostikası, müalicəsi.
46. Hiperparatiroidizm. Etiopatogenezi, klinikası, diaqnostikası, müalicəsi.
47. Hiperkalsemik böhran. Diaqnostika.
48. Hipokalsemik böhran. Hipokalsemik böhran zamanı təcili müalicə.
49. Osteoporoz. Etiopatogenezi, təsnifatı, klinikası, diaqnostikası, müalicəsi.
50. D vitamini çatışmazlığı. Etiopatogenezi, klinikası, diaqnostikası, müalicəsi.
51. Raxit. Etiopatogenezi, klinikası, diaqnostikası, müalicəsi.
52. Osteomalyasiya. Etiopatogenezi, klinikası, diaqnostikası, müalicəsi.

Bölmə 7. Cinsi vəzilər

53. Cinsiyyət vəzilərinin fiziologiyası. Sistem "hipotalamus - hipofiz - cinsi vəzlər". Hiperqonadotrop və hipoqonadotrop hipoqonadizm.
54. Erkən yetkinlik. Etiologiyası və patogenezi. Klinik. Diaqnoz və differensial diaqnostika. Müalicə.
55. Yumurtalıqların polikistoz sindromu. Etiologiyası və patogenezi. Klinik. Diaqnostika (meyarlar) və differensial diaqnostika. Müalicə.
56. Klimakterik sindrom. Anlayışların tərfi: premenopoz, perimenopoz, postmenopoz, klimakterik sindrom. Klimakterik sindromun patogenezi. Klimakterik sindromun klinik təzahürləri. Diaqnoz və differensial diaqnostika. Müalicə.
57. Qadınlarda hiperandrogenizm sindromu. Hiperandrogenizm anlayışının tərfi. Etiologiyası. Patogenezi. Diaqnostika. Müalicə. Proqnoz.
58. Kişilərdə hipoqonadizm sindromu. Klinik. İlkin, ikincili hipoqonadizmin, hədəf orqanların müqavimətinə görə hipoqonadizmin diaqnostikası və differensial diaqnostikası.
59. Yaşla əlaqədar androgen çatışmazlığı: patogenezi, klinikası, diaqnozu, müalicə prinsipləri, androgen əvəzedici terapiya.
60. Autoimmun poliqlandular sindromlar. Təsnifat. Etiopatogenezi. Klinik təzahürlər. diaqnostik testlər. Müalicə.

Bölmə 8. Piylənmə və metabolik sindrom

61. Piylənmə. Piylənmənin etiopatogenezi. Piylənmənin təsnifatı. Diaqnostikası, müalicəsi.
62. Metabolik sindrom. Etiopatogenezi. Diaqnostik meyarlar. Terapiyaya yanaşmalar.

Bölmə 9. Epifiz (Pineal vəzi)

63. Epifiz vəzinin ifrazının pozulmaları. Etiopatogenezi. Diaqnoz, müalicə taktikası.

Bölmə 10. Poliendokrinopatiyalar

64. Autoimmun poliqlandulyar sindromlar. Təsnifat. Etiopatogenezi. Diaqnoz, müalicə

taktikası.

65. Poliendokrin neoplaziyalar sindromları. Təsnifat. Etiopatogenez. Diaqnoz, müalicə taktikası.